

Djeca se igraju kazališta lutaka

Branimir Mendeš i Vlasta Pokrivka. 2024. *Scenska lutka i igra u dječjem vrtiću: Pedagogijski temelji i odgojno-obrazovna praksa*. Zagreb: Alfa. 212 str. ISBN 9789533645339.

Linda Krstičević

U izdanju nakladničke kuće Alfa u Zagrebu tiskana je 2024. godine knjiga *Scenska lutka i igra u dječjem vrtiću: Pedagogijski temelji i odgojno-obrazovna praksa*. Knjiga je nastala kao rezultat sinteze dugogodišnjih teorijskih razmatranja i praktičnih iskustava njezinih autora u umjetničkom i pedagoškom pristupu ranomu i predškolskomu odgoju. Središnji problem djela predstavlja igra djeteta rane i predškolske dobi scenskom lutkom.

Knjiga je strukturirana u pet poglavlja kojima prethodi riječ autora. Prvo poglavlje knjige, „Svijet scenskih lutaka“, potpisuje autorica Vlasta Pokrivka. Vlasta Pokrivka renomirana je pedagoginja predškolskoga odgoja, cijenjena dramska umjetnica i lutkarica, autorica prvih monografija o primjeni scenske lutke u dječjem vrtiću. Zbog izuzetnih teorijskih i praktičnih dostignuća te autentičnoga pristupa djetetovoj scenskoj igri, pripada joj osobito mjesto u pedagogiji ranoga i predškolskoga odgoja te lutkarskoj umjetnosti. Prvo poglavlje knjige tematizira osnovne pojmove lutkarske umjetnosti. Autorica ga razlaže kroz petnaest potpoglavlja u kojima, ponajprije, progovara o izražajnim mogućnostima lutkarstva kao sintetske grane scenske umjetnosti. Odgovara na upit što je to lutka, razmatra njezine funkcije i pojavnost na začetku razvoja tradicijskih kultura. Naglašava percepciju scenske lutke kao metafore kroz vjerovanje u začudnu transformaciju predmeta i neponovljivost lutkina lika. Autorica potom reflektira tradicionalno i suvremeno kazalište lutaka, navodi imena svjetskih umjetnika koji su osjetili potencijal lutaka i posvetili im pojedina djela. Koncizno tumači razvoj hrvatskoga lutkarstva. Definira njegov razvojni put od pučkoga lutkarskoga stvaralaštva, preko postupne afirmacije lutkarske umjetnosti do uvođenja scenske kulture i dramske pedagogije u formalno pedagoško obrazovanje. Za te dosege zaslužna je i sama autorica koja je bila prvi predavač lutkarstva u formalnom obrazovanju odgojitelja te je samostalno izradila nastavni program. U nastavku poglavlja razmatra likovnu kvalitetu scenske lutke. Naglašava kako scenska lutka ne treba biti vjerna kopija živoga lika. Naime, poštivanje sažetoga i stiliziranoga likovnoga izraza daje potencijal lutkinu liku da bude beskrajno varijabilan i otvoren. Autorica iz perspektive svestranoga kreatora lutaka navodi sugestije o likovnom oblikovanju i funkcionalnosti lutke. Sugerira odmak od pretjerane karikiranosti, forsirane ekspresije i deformacije lika kako se ne bi ometalo uspostavljanje emotivnoga odnosa lutke i djeteta. U preostalim dijelovima autorica se bavi tipovima scenskih lutaka, osnovnim načelima lutkarske animacije, lutkarskim tekstom i lutkarskom dramaturgijom, lutkarskim igrokazom, dramtizacijom i adaptacijom umjetničkih tekstova za malu lutkarsku scenu te ostalim temama.

Kraj prvoga dijela knjige posvećen je cjelovitosti lutkarske igre u okviru kojega čitatelj saznaje faze redateljskoga rada – upoznavanje dramskoga djela, prilagodbu teksta, sagledavanje lutkarske igre u cjelini, odabir tipa scenske lutke, upućivanje zahtjeva kreatoru lutaka, scenografu, skladatelju, podjela uloga. Koliko će lutkarska igra biti estetski vrijedna, psihološki i emocionalno uvjerljiva te ujednačena i dinamična, ovisi o umješnosti redatelja.

Konačno, posljednje, tj. petnaesto potpoglavlje naslovljeno je „Lutke na filmu i televiziji“. Stečena popularnost kazališta lutaka doživjela je svoj odraz i na filmsku umjetnost. Pojedini lutkarski projekti preneseni su na filmsko platno ili su pak postali dijelom animiranoga filma. Navodeći da je svoje mjesto u televizijskom programu zadobio i umjetnički projekt Lutkarskoga studija „Kvak“ – ciklus Tikvići, autorica zaključuju prvu cjelinu knjige. U to je poglavlje autorica ugradila veliko umjetničko iskustvo stečeno u okviru Lutkarskoga studija „Kvak“ kojega je bila dugogodišnja voditeljica.

Drugo poglavlje knjige, „Dječji svijet u igri i stvaralaštvu“, potpisuje Branimir Mendeš. Poglavlje se sastoji od četiri potpoglavlja s pripadajućim dijelovima. U prvom potpoglavlju, „O djetinjstvu u suvremenoj pedagogiji“, autor tumači djetinjstvo kao razvojni i sociokulturni konstrukt. Ustvrdjuje da dijete i njegov svijet privlače pozornost znanstvenika različitih struka (pedagoga, psihologa, sociologa, antropologa, etnologa), kao i da je tema djetinjstva istraživački problem interdisciplinarnoga karaktera. Nadalje, autor konstatira kako je 20. stoljeće obilježeno donošenjem niza dokumenata kojima se na međunarodnoj razini zagovaraju prava i dobrobiti za dijete te navodi da su humanistički pogledi na djetinjstvo i na hrvatskim prostorima doveli do shvaćanja djeteta kao aktivnoga socijalnoga subjekta koji kompetentno pridonosi perspektivi svojega razvoja. Budući da se dijete razvija, uči i stvara u igri i igrajući se, autor apostrofira kako je najsnažniji medij razvoja djetetovih kompetencija upravo dječja igra.

U drugom potpoglavlju, „Igra – pravo i potreba svakog djeteta“, autor reflektira značajke dječje igre kroz prizmu tradicionalne i suvremene paradigme. Naglašava da igra anticipira cjelovit razvoj djeteta, a mnogostrukie utjecaje koji određuju dječju igru tumači kao socijalne i materijalne činitelje te konstatira kako je orijentacija dječje igre multidimenzionalna. Promišljajući o igrovnom okruženju, autor sagledava obiteljski dom kao prvi djetetov igrovni kontekst. Sljedeći igrovni kontekst jest ustanova ranoga i predškolskoga odgoja. Autor prepoznaje da se društveni i znanstveni stavovi o igri zrcale u različitim koncepcijama odgoja i obrazovanja. Suvremena koncepcija ranoga i predškolskoga odgoja posvećuje dječjoj igri osobitu pozornost. U dijelu „Lutka – omiljena igračka u djetinjstvu i prijatelj tijekom odrastanja“ čitatelj je upućen na promišljanje o lutki kao simboličnoj igrovnoj zamjeni za realan svijet. Autor progovara o lutki kao o djetetovu prijatelju, partneru u igri, mediju za izražavanje emocija ili posredniku u komunikaciji. Povezuje lutku i djetetovu simboličku igru. Zadnje je potpoglavlje naslovljeno „Od igre prema dječjem stvaralaštvu“ i u njem se na koncizan način objašnjava stvaralačka dimenzija djetetova bića. Autor napominje kako se tijekom stvaralačkoga procesa, bilo da je riječ o oblikovanju nečega novoga ili nadogradnji već postojećega novim stvaralačkim elementima, aktivira djetetova imaginacija, divergentno i kreativno mišljenje, uživanje djeteta. Igre uloga, dramske igre, igre scenskom lutkom i slične aktivnosti prepoznaje kao mogući prostor dječjega stvaralaštva.

Treće poglavlje knjige, „U igri zajedno: scenska lutka, djeca i odgajatelj/roditelji“, sagledava djetetovu igru scenskom lutkom u kontekstu cjelovitoga razvoja djeteta. Potpisnik poglavlja je Branimir Mendeš. Poglavlje je strukturirano u četiri potpoglavlja s pripadajućim dijelovima. Prvo potpoglavlje, „Dijete, scenska lutka i igra“, aktualizira razmatranje igre scenskom lutkom i ostvarivanje poželjnih dobrobiti za dijete te upućuje na to da igra scenskom lutkom omogućuje djetetu izražavanje raznolikim simboličkim jezicima. Autor

navodi višedimenzionalni karakter pojma dobrobiti. Sve aspekte dobrobiti (osobnu, emocionalnu i tjelesnu, obrazovnu te socijalnu dobrobit) kontekstualizira na primjeru djetetove igre scenskom lutkom. Primjer je vizualiziran tabličnim prikazom. U potpoglavlju „Scenska lutka u obiteljskom domu“ autor tumači vrijednost zajedničke igre djece i roditelja i napominje da je kvalitetno vrijeme provedeno s djecom, osobito u djetetovim ranim godinama, bitna podrška djetetovu odrastanju pa stoga sugerira korištenje scenske lutke za bogaćenje igre u obiteljskom okruženju. Smatra da je pritom naglasak na procesu, a ne na rezultatu te navodi da je svaka etapa u lutkarskim igrama ostvariva kao zajednički dogovor i jednakovrijedna participacija djeteta i odrasle osobe. Posljednje potpoglavlje, „Scenska lutka u institucijskom ranom i predškolskom odgoju“, razrađeno je u devet dijelova. U prvom dijelu autor definira značajke suvremenoga dječjega vrtića. Ističe da se na temelju preporuke Europske unije, institucijskim ranim i predškolskim odgojem podržava razvoj niza kompetencija za cjeloživotno učenje. Napominje da kurikulum suvremene predškolske ustanove ima stoga integrirana, razvojna, (su)konstruktivistička te humanistička obilježja. U drugom dijelu autor stavlja u odnos scensku lutku i odgojno-obrazovne programe i kurikule ranoga i predškolskoga odgoja. U nastavku autor razmatra sljedeće teme: Scenska lutka u jasličkom kontekstu, Scenska lutka u vrtićkom kontekstu, Poticajni prostorno-materijalni kontekst, Lutkarska igra u kazalištu sjena, Stolne lutkarske predstave u waldorfskom dječjem vrtiću. Progovara i o upotrebi scenske lutke kao animacijskoga sredstva ili primjerice, kao sredstva podrške djetetovim projektnim aktivnostima. Tabličnim prikazom detaljizira različite lutkarske igre i aktivnosti prisutne u predškolskoj dobi. Napominje da su iz perspektive cjelovitoga razvoja djeteta, a osobito razvoja kreativnosti, posebice vrijedne samoinicirane i samoorganizirane scenske aktivnosti. Pritom ustvrđuje kako je za spomenute aktivnosti i lutkarske igre potreban bogat prostorno-materijalni kontekst. Na kraju ovoga dijela promovira se prepoznavanje suvremenih uloga odgajatelja u igri djeteta scenskom lutkom. Konačno, u zadnjem dijelu, „Dokumentiranje igara scenskom lutkom“, objašnjava se nužnost praćenja i promatranja igre djeteta scenskom lutkom. Konstatacijom da je dokumentiranje važno svim subjektima odgojno-obrazovnoga procesa (djeci, pedagoškim djelatnicima, roditeljima) autor zaključuje treće poglavlje knjige.

Četvrto poglavlje knjige nosi naslov „Rekli su o scenskoj lutki i kazalištu lutaka“. Autori navode inspirativne misli poznatih odgojno-obrazovnih djelatnika, pedagoga i umjetnika izrečene o lutkama, lutkarskim igrama, djetetu, djetinjstvu i scenskoj umjetnosti.

Posljednje, peto poglavlje knjige, „Od riječi do lutkarske igre“, sadrži izbor tekstova pogodnih za dramatizaciju i lutkarske aktivnosti. Riječ je o ukupno dvadeset pet umjetničkih zapisa (igrokaza, kratkih priča, pjesama). Autori navode kako su zapisi namijenjeni za scensku izvedbu u institucijskom kontekstu. Isti mogu biti poticaj i lutkarskim igrama u roditeljskom domu i obiteljskoj sredini, ali i u svim drugim kontekstima koji njeguju scenski izraz. Zastupljeni su različiti autori (Jadranka Čunčić Bandov, Nada Zidar-Bogadi, Jan Malik, Ida Bogadi, Mirjana Jelašac, Nada Horvat te dramatizacije priče iz usmene dječje književnosti). Velik broj fotografija knjizi daje poseban pečat.

Knjiga *Scenska lutka i igra u dječjem vrtiću* vrijedan je doprinos siromašnomu korpusu literature o ulozi scenske lutke u odgojno-obrazovnom procesu te važnosti lutkarskih igara za djecu rane i predškolske dobi. Posebna je vrijednost knjige u činjenici da aktualizira

dugogodišnja pregnuća i umjetničku baštinu suautorice Vlaste Pokrivke. Doprinos i vizionarstvo autorice u promoviranju dramsko-scenskoga pristupa djetetu oživotvoren je ovom knjigom u kontekstu suvremene pedagogije.

Sjedinjujući pedagojske spoznaje o odgoju i obrazovanju djeteta rane i predškolske dobi i kontekst predškolske ustanove s umjetničko-scenskom praksom, knjiga upućuje na inspirativne mogućnosti primjene scenske lutke u odnosu/igri s djecom. Niz etnografskih zapisa iz odgojno-obrazovne prakse koji konkretiziraju teorijske navode autora osiguravaju knjizi dodatnu relevantnost.

Djelo može poslužiti kao cjelovita monografija, kreativno štivo ili radni materijal različitim profilima čitatelja. Autori navode da su to u prvom redu odgojno-obrazovni djelatnici i studenti odgojno-obrazovnoga i pedagoškoga profila. Ipak, knjiga ima perspektivu poslužiti i nositeljima dramske umjetnosti i scenskoga lutkarstva. Možemo ju također preporučiti roditeljima, ali i svima ostalima koji su iskreno zainteresirani za cjelovit razvoj djeteta.